

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم سیاسی

**تأثیر حادثه ۱۱ سپتامبر
بر روابط خارجی ایران و غرب**

از:

محسن یوسفی

استاد راهنما:

آقای دکتر رضا سیمبر

استاد مشاور:

آقای دکتر امیر نیاکویی

مهرماه ۱۳۹۲

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

سپاس و درود خداوند بر اساتید گرامی ام

که هر آنچه را فرا گرفته ام از راهنمایی های آن برگواران بوده است

و آموخته های آنها چراغ راهنمایی در زندگی من هستند

آقایان دکتر رضا سیمبر، دکتر احمد جانسینز، دکتر سیدامیر نیاکویی،

دکتر سیدحسین سیف زاده، دکتر ابراهیم منقی، دکتر سید داوود آقایی، دکتر داوود فیرحی،

دکتر بهزاد شاهنده، دکتر سید احمد موثقی، سرکار خانم دکتر سعیده لطفیان

تقدیم به :

هر آنچه را که آموخته ام قبل از همه مدیون زحمات مادرم هستم که برای رشد و بالندگی من زحمات فراوان کشید

و تقدیم به همسر عزیزم :

که صبورانه و با عشق وجودی خود، من را در راه تحصیل علم یار و یاور بود

پروردگارا توفیق به من عنایت کن تا بتوانم سپاسگزار نعماتی که بخشیده ای

و از آنها استفاده کرده و رشد و تعالی یافته ام باشم

و شکرگزار روشن شدن چراغ علم آموزی در وجود خود باشم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده :

عنوان : تأثیر حادثه ۱۱ سپتامبر بر روابط خارجی ایران و غرب

نام دانشجو : محسن یوسفی

حادثه ۱۱ سپتامبر یکی از مهمترین رویدادهای بین‌المللی دو دهه اخیر می‌باشد که پیرامون آن نظرات مختلفی بیان شده است. درخصوص ارتباط این واقعه مهم و ارتباط آن با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مقالات و نظریه‌ها و فرضیه‌های مختلفی ساخته و پرداخته شده است. اتحادیه اروپا و ایالات متحده بعد از این حادثه هرکدام در برخورد با ایران واکنش‌های مختلفی در روابط خود با جمهوری اسلامی از خود نشان داده‌اند. نگرش و دیدگاه اتحادیه اروپا و آمریکا و رویکردهایی که درخصوص ایران اتخاذ کرده‌اند کاملاً متفاوت می‌باشد. در برخی مواقع اتحادیه اروپا نسبت به ایران راهبردهای کاملاً مستقل و در سال‌های اخیر و با مطرح شدن پرونده هسته‌ای ایران و ارجاع آن به شورای امنیت سازمان ملل متحد، رویکردهای همسو با ایالات متحده اتخاذ کرده است. جمهوری اسلامی از حادثه ۱۱ سپتامبر هم تأثیرات منفی آن را دریافت کرده است و هم شاهد تأثیرات مثبت این حادثه در روابط خود با غرب بوده است. جنگ عراق و افغانستان و واکنش ایران نسبت به این تحولات و حضور نیروهای ناتو در کنار مرزهای خود تنها نمونه‌هایی از تحولاتی هستند که سیاست خارجی ایران را متأثر ساختند. هدف این تحقیق بررسی حادثه ۱۱ سپتامبر و تأثیر آن بر روابط خارجی ایران و غرب (اتحادیه اروپا و آمریکا) و بررسی اجمالی پرونده هسته‌ای ایران و تأثیر این حادثه بر آن با استفاده از روش تحلیلی و توصیفی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی : ۱۱ سپتامبر، آمریکا، ایران، غرب، سیاست خارجی، روابط خارجی، روابط بین‌الملل، اتحادیه اروپا

Abstract :**Title :** Effect of September 11 on The Foreign Relations of Iran and West**Author :** Mohsen Yousefi

The September 11 event is one of the most significant international events in the last two decades about which many hypotheses have been proposed. There have also been numerous articles and theories on the relationship between this event and the foreign policy of the Islamic Republic of Iran. After this event, the European Union and the US adopted different strategies and showed different reactions regarding their relationship with Iran. While in some cases the European Union has adopted an independent strategy, however, due to the sensitivity of Iran's Nuclear Program and its reference to the United Nations Security Council, the European Union has adopted strategies in parallel to those of the US. Despite the negative impacts, The Islamic Republic of Iran has enjoyed the positive consequences of the September 11 event concerning its relations with West. Afghanistan and Iraq wars and the deployment of NATO troops side by side the Iranian borders are some instances indicating the related impacts on Iran's foreign policy. This study aims at investigating the September 11 attacks and its impacts on the foreign policy of the West (European Union and the United States) and glancing at Iran's nuclear program and its consequences on the event through an analytical and descriptive method.

Key Words : September11, America, United States, Iran, West, Foreign Policy, Foreign Relations, International Relations, European Union

- ۲-۵-۱- نظریه برخورد تمدن ها «ساموئل هانتینگتون»..... ۲۲
- ۲-۵-۲- نظریه طغیان حاشیه علیه متن «میشل فوکو»..... ۲۳
- ۲-۵-۳- ۱۱ سپتامبر؛ فرصت سازی یک کارگزار..... ۲۳
- ۲-۵-۴- نظریه انتقام مقدس..... ۲۵
- ۲-۵-۵- نظریه استیلای مجدد..... ۲۵
- ۲-۶- نظریه واقع گرایی تهاجمی..... ۲۶
- ۲-۷- نظریه سازه انگاری و ۱۱ سپتامبر..... ۲۸
- ۲-۸- رویکرد آمریکا نسبت به تروریسم..... ۲۹
- ۲-۹- سیاست های گزینشی غرب در برابر کشورهای خاورمیانه..... ۳۱
- ۲-۱۰- وابستگی های متقابل جهانی در سیاست امنیتی..... ۳۱
- ۲-۱۱- استراتژی بازدارندگی..... ۳۲
- ۲-۱۲- یازدهم سپتامبر؛ روابط شمال و جنوب..... ۳۲
- ۲-۱۳- ۱۱ سپتامبر؛ اولویت منفعت بقای نظام..... ۳۳
- ۲-۱۴- نتیجه گیری..... ۳۴

فصل سوم : روابط ایران و اتحادیه اروپا بعد از ۱۱ سپتامبر

- ۳-۱- مقدمه..... ۳۸
- ۳-۲- پیشینه روابط ایران و اتحادیه اروپا..... ۳۸
- ۳-۳- چرخش ۱۸۰ درجه ای در روابط اتحادیه اروپا از ۱۱ سپتامبر ۲۰۱۱..... ۳۹
- ۳-۴- نگرانی اروپا از یکجانبه گرایی آمریکا..... ۴۲
- ۳-۵- اتحادیه اروپا و مسئله صلح خاورمیانه..... ۴۲
- ۳-۶- اتحادیه اروپا و مسئله تروریسم..... ۴۳
- ۳-۷- جایگاه و اهمیت مسئله تروریسم در صلح خاورمیانه..... ۴۳
- ۳-۸- ایران مهمترین منبع تأمین انرژی اروپا..... ۴۴
- ۳-۹- روابط جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا..... ۴۵
- ۳-۱۰- جایگاه و اهمیت منطقه ای جمهوری اسلامی برای اتحادیه اروپا..... ۴۶

- ۳- ۱۱- اهمیت اتحادیه اروپا برای ایران ۴۷
- ۳- ۱۲- عوامل تأثیرگذار بر روابط و همکاری فیما بین اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی ایران ۴۸
- ۳- ۱۲- ۱- حقوق بشر ۴۸
- ۳- ۱۲- ۲- حمایت از گروه های افراطی ۴۸
- ۳- ۱۲- ۳- مسائل امنیتی ۴۸
- ۳- ۱۲- ۴- موضوعات مربوط به اصلاح اقتصادی ۴۸
- ۳- ۱۲- ۵- تأثیر مسائل داخلی بر روابط فیما بین ۴۸
- ۳- ۱۳- ایران و اروپا: از گفت و گوی انتقادی تا گفت و گوی مشروط ۴۸
- ۳- ۱۴- تهدیدات منطقه ای و سیاست جمهوری اسلامی ایران در قبال گسترش ناتو ۴۹
- ۳- ۱۵- حادثه ۱۱ سپتامبر و تحول در مفاهیم ۵۱
- ۳- ۱۶- نتیجه گیری ۵۳

فصل چهارم : تأثیر حادثه ۱۱ سپتامبر بر روابط ایران و ایالات متحده

- ۴- ۱- مقدمه ۵۵
- ۴- ۲- ۱۱ سپتامبر و امنیت گرایی ایالات متحده ۵۵
- ۴- ۳- ۱۱ سپتامبر و تلقی از تهدید داخلی به عنوان تهدید بین المللی ۵۶
- ۴- ۴- خاورمیانه و اهمیت آن برای آمریکا ۵۷
- ۴- ۵- چالش های سیاسی آمریکا در خاورمیانه ۵۷
- ۴- ۶- اهداف سیاست خارجی آمریکا بعد از ۱۱ سپتامبر ۵۸
- ۴- ۷- نظامی گری ابزار پیشبرد سیاست خارجی آمریکا در دوره نو محافظه کاران ۵۹
- ۴- ۸- ویژگی های قدرت نرم در سیاست خارجی آمریکا بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ ..... ۵۹
- ۴- ۹- رویکرد های آمریکا در برابر ایران ۶۰
- ۴- ۹- ۱- رویکرد جنگ نرم ۶۰
- ۴- ۹- ۱- ۱- اقدامات آمریکا و قدرت نرم جمهوری اسلامی ۶۱
- ۴- ۹- ۱- ۱- ۱- رهیافت دیپلماسی سیاه ۶۱
- ۴- ۹- ۱- ۱- ۲- رهیافت فروپاشی ۶۱

- ۶۲ ..... ۴-۹-۲- رویکرد تعامل گرایی
- ۶۳ ..... ۴-۹-۳- رویکرد تقابل گرایی
- ۶۳ ..... ۴-۹-۳-۱- طبقه بندی رویکردهای مقابله گرا در برابر تهدید ایران
- ۶۵ ..... ۴-۱۰- ایران عامل اختلال در فعالیت ها و اقدامات غرب
- ۶۵ ..... ۴-۱۱- تضادهای حاکم بر روابط ایران و غرب
- ۶۶ ..... ۴-۱۲- سازه انگاری و سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر
- ۶۶ ..... ۴-۱۳- سیاست خارجی آمریکا در قبال خاورمیانه
- ۶۷ ..... ۴-۱۴- ویژگی های طرح خاورمیانه بزرگ
- ۶۹ ..... ۴-۱۵- اهداف طرح خاورمیانه بزرگ
- ۶۹ ..... ۴-۱۵-۱- تضمین جریان انرژی از منطقه به سوی بازارهای مصرف
- ۷۰ ..... ۴-۱۵-۲- پیشبرد روند صلح خاورمیانه و تضمین امنیت اسرائیل
- ۷۰ ..... ۴-۱۵-۳- مبارزه با اسلام سیاسی، تحت عنوان مبارزه با تروریسم
- ۷۰ ..... ۴-۱۵-۴- کنترل رقبای جهانی و منطقه ای آمریکا
- ۷۱ ..... ۴-۱۵-۵- گسترش فرهنگ آمریکایی در قالب لیبرال دموکراسی
- ۷۱ ..... ۴-۱۶- تأثیرات طرح خاورمیانه بزرگ بر ایران
- ۷۱ ..... ۴-۱۶-۱- به لحاظ تلاش برای پیشبرد روند صلح خاورمیانه و تضمین امنیت اسرائیل
- ۷۲ ..... ۴-۱۶-۲- به لحاظ گسترش فرهنگ آمریکایی در قالب لیبرال دموکراسی در منطقه خاورمیانه بزرگ
- ۷۲ ..... ۴-۱۷- ایران و مسأله افغانستان
- ۷۳ ..... ۴-۱۸- تأثیر حضور نیروهای آمریکا در افغانستان در تأمین منافع جمهوری اسلامی ایران
- ۷۵ ..... ۴-۱۹- فرصت های حاصل از حمله آمریکا به افغانستان برای ایران
- ۷۶ ..... ۴-۲۰- تهدید های حاصل از حمله آمریکا به افغانستان برای ایران
- ۷۸ ..... ۴-۲۱- سیاست های ایران در افغانستان و رویکرد آمریکا
- ۷۹ ..... ۴-۲۲- رفتارشناسی ایران در قبال عراق جدید
- ۷۹ ..... ۴-۲۳- جهت گیری سیاست خارجی ایران نسبت به عراق جدید
- ۸۰ ..... ۴-۲۴- رویکرد جمهوری اسلامی نسبت به آمریکا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر
- ۸۰ ..... ۴-۲۴-۱- سطح بین المللی

- ۴-۲۴-۲- سطح منطقه ای..... ۸۰
- ۴-۲۴-۳- سطح دوجانبه ۸۰
- ۴-۲۵- از مهار دوجانبه تا پس راندن دوجانبه ۸۱
- ۴-۲۶- چالش های سیاست خارجی ایران بعد از ۱۱ سپتامبر ۸۱
- ۴-۲۷- نتیجه گیری ۸۳

فصل پنجم : پرونده هسته ای ایران و موضع غرب

- ۵-۱- مقدمه ۸۵
- ۵-۲- پرونده هسته ای ایران و اهمیت آن برای اتحادیه اروپا ۸۶
- ۵-۳- اتحادیه اروپا و سلاح های هسته ای ۸۸
- ۵-۴- سازه انگاری و روابط ایران و اروپا ۸۸
- ۵-۵- توسعه علمی - صنعتی ۹۱
- ۵-۶- پیامدهای منفی حادثه ۱۱ سپتامبر برای جمهوری اسلامی ایران ۹۱
- ۵-۶-۱- ایران تهدیدی جدی برای اسرائیل ۹۱
- ۵-۶-۲- ایران ناقض حقوق بین الملل ۹۲
- ۵-۶-۳- تشدید فشارها و تحریم ها علیه جمهوری اسلامی ۹۲
- ۵-۶-۴- تقلیل روابط با غرب در بسیاری از زمینه ها ۹۳
- ۵-۶-۵- انزوای ایران در خاورمیانه و منطقه خلیج فارس ۹۳
- ۵-۷- برخورد آمریکا با ایران بعد از ۱۱ سپتامبر و جنگ عراق چگونه بود ؟ ۹۴
- ۵-۸- آمریکا در مناسبات با ایران به دنبال چه چیز باید و می تواند باشد ؟ ۹۴
- ۵-۹- آمریکا و ایران هسته ای ۹۵
- ۵-۱۰- منفعت طلبی چین و روسیه ۹۵
- ۵-۱۱- نتیجه گیری ۹۷

فصل ششم : نتیجه گیری

۹۶-۱-۶- جمع بندی و نتیجه گیری پایانی .....

۱۰۱- ارائه پیشنهاد .....

۱۰۳- فهرست منابع .....

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه :

در خصوص مطالعه سیاست خارجی، عمدتاً سه رهیافت را می توان مطرح کرد. نخست رهیافت سیستمی که معتقد است آنچه تعیین کننده سیاست خارجی است، ساختار و ماهیت نظام بین الملل می باشد. دومین رهیافت، «سطح تحلیل» است. این رهیافت، سیاست خارجی را به تنهایی به عنوان یک سطح تحلیل مورد مطالعه قرار می دهد و برون داد سیاست خارجی را به درون دادهای آن (که از محیط داخلی و خارجی ناشی می شود) کاملاً مربوط می داند. در این رهیافت توجه اصلی بر فرآیندهای شکل گیری سیاست خارجی است. رهیافت سوم توجه خود را به یک بخش از عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی معطوف می دارد. مدل سازمانی، مدل بروکراتیک و مدل بازیگر خردمند. این رهیافت سعی دارد با ایجاد مدل هایی، اطلاعات تجربی در خصوص بخش مورد نظر و نیز رابطه میان اجزاء سیستم را به دست آورد. در این زمینه عده ای از محققین توجه خود را بر تجزیه و تحلیل ماهیت تصمیم گیری متمرکز ساخته اند (در قالب برداشت های افراد تصمیم گیرنده و فرآیندهای نیل به تصمیم) و عده ای دیگر فرآیند سیاستگذاری خارجی را در قالب مدل های متنوع تصمیم گیری مورد بررسی قرار داده اند. حال این سؤال مطرح می شود که سیاست خارجی و روابط آن با غرب بعد از ۱۱ سپتامبر در قالب کدام یک از این رهیافت ها قابل توضیح است؟

در این خصوص باید گفت که نمی توان فقط یک رهیافت را به عنوان مبنای مطالعه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در برخورد با غرب را بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر جستجو کرد و مورد مطالعه قرار داد. (شفیعی، ۱۳۸۲، صص ۸۳۰ و ۸۲۹) همچنین باید اقرار کرد که در دستگاه تصمیم گیری جمهوری اسلامی ایران نسبت به رابطه با غرب بعد از ۱۱ سپتامبر، تضاد، تعارض و رقابت وجود دارد.

۱-۲- پیشینه تحقیق :

از زمان وقوع ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ تاکنون بسیاری از نویسندگان از دیدگاه های مختلف به طرح دیدگاه ها و نظرات خود پیرامون این حادثه پرداخته اند. اما چیزی که حائز اهمیت است این است که هرکدام از دیدگاهی خاص به موضوع پرداخته اند. برای برخی از منظر ژئوپلیتیکی این حادثه مهم بوده، برای برخی دیگر از منظر همگرایی آمریکا و اروپا، برای برخی دیگر از دیدگاه تأثیرگذاری بر پرونده هسته ای ایران، برای برخی دیگر روابط خارجی غرب با ایران از منظر هژمونیک مورد تحلیل قرار گرفته و به طور کلی هرکدام از این مقالات و تحقیقات به بخشی از این رویداد مهم و ارتباط آن با کشور مورد بحث یعنی جمهوری اسلامی پرداخته اند. به عنوان نمونه به ده مورد از این تحقیقات که به عنوان منبع نیز از آنها استفاده شده اشاره خواهیم کرد و دیدگاه انتقادی خود را نسبت به آن بیان خواهیم کرد.

۱. بررسی سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر (بر اساس رویکرد واقع‌گرایی تهاجمی):

در این مقاله نویسنده ( ) به بررسی سیاست خارجی از منظر واقع‌گرایی تهاجمی پرداخته است و معتقد است در محیط آنارشیک بین‌الملل، دولت‌ها در پی کسب بیشترین منفعت و همچنین به حداکثر رساندن نفوذ خود هستند. همچنین بررسی سیاست‌های آمریکا بعد از ۱۱ سپتامبر در خاورمیانه و رفتار ایالات متحده نسبت به این کشورها و همچنین اتخاذ راهبرد جنگ پیش‌گیرانه نسبت به کشورهای حامی تروریسم از جمله مواردی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است. در این مقاله بیشتر بر جنگ پیش‌گیرانه و موضع تهاجمی غرب نسبت به کشورهای خاورمیانه که حامی تروریسم هستند تأکید شده است. تأکید ایالات متحده بر پیشدستانه بودن حملات بعد از یازده سپتامبر در سال‌های اخیر خیلی به آن پرداخته شده و کشورهای حامی تروریسم قبل از اینکه هرگونه اقدامی علیه منافع ملی ایالات متحده انجام دهند با حمله‌ای پیش‌گیرانه مورد حمله قرار خواهند گرفت. بعد از مطرح شدن پرونده هسته‌ای ایران نیز بارها ایران به حمله نظامی تهدید شده و این امر در چارچوب جنگ پیش‌گیرانه قابل توجیه است.

۲. آمریکا و پرونده هسته‌ای ایران:

در این مقاله نویسنده با ارائه مواضع دو طرف (غرب و ایران) بر این نکته تأکید می‌کند عاملی که باعث تنش در روابط میان غرب و پرننگ‌تر شدن موضوع هسته‌ای ایران شده است همان بدبینی دو طرف نسبت به یکدیگر می‌باشد. غرب ایران را متهم به تلاش برای دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای می‌کند و برنامه صلح‌آمیز این کشور را پوششی برای دستیابی به سلاح هسته‌ای می‌داند. این واقعیت وجود دارد که آمریکا به برتری اقتصادی و نظامی و نفوذ جهانی در بسیاری از موارد چه به صورت مستقیم و غیر مستقیم درصدد ضربه زدن به ایران بوده است. آمریکا و هم‌پیمانانش برای مخالفت با برنامه هسته‌ای ایران چند دلیل ذکر می‌کنند: ۱. تمایل ایران به تکمیل نیروگاه بوشهر ۲. سابقه برخی اقدامات تردید برانگیز ایران در اروپا و جهان ۳. تلاش مخفیانه ایران برای گسترش برنامه هسته‌ای ۴. اقدام ایران برای توسعه موشک‌های میان‌برد و دوربرد.

همچنین بزرگ‌نمایی اقدامات جمهوری اسلامی ایران از دیگر موارد مهمی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است. هماهنگ شدن اتحادیه اروپا و ایالات متحده از دیگر مواردی است که مانع از پیشرفت در جریان مذاکرات هسته‌ای می‌شود. تلاش ایالات متحده و هم‌پیمانانش برای متوقف کردن برنامه هسته‌ای ایران و ایجاد بدبینی شدید جامعه بین‌المللی نسبت به فعالیت‌های ایران در موضوع هسته‌ای، ایران را در پیشبرد سیاست خارجی خود با محدودیت فراوانی روبرو می‌کند. این محدودیت در همه ابعاد (سیاست خارجی، روابط تجاری) مانع از گسترش و حتی در بسیاری زمینه‌ها موانع اساسی برای هر گونه اقدام ایران در سیاست خارجی ایجاد می‌کند.

ایران در بحث پرونده هسته ای از شفاف سازی اجتناب می کند و این امر بدبینی غرب را نسبت به موضوع هسته ای خود بیشتر می کند. هرچه ایران مواضع و اقدامات و فعالیت های خود را در موضوع هسته ای روشن تر در معرض بازدید آژانس بین المللی انرژی اتمی قرار دهد و شفاف سازی کند زمینه برای کاهش تنش در حل این موضوع بیشتر فراهم می شود.

۳. نقش اتحادیه اروپا در معادله هسته ای ایران:

در این مقاله نویسنده با بیان پیش زمینه ای از روابط ایران و اتحادیه اروپا در بحث پرونده هسته ای ایران و تغییر مواضع این اتحادیه از گفت و گوی انتقادی به گفت و گوی مشروط بر این عقیده است که اتحادیه در قبال ایران سیاستی دوگانه درپیش گرفته است و ارجاع پرونده هسته ای ایران از شورای حکام به شورای امنیت نیز یکی از نتایج این دوگانگی در سیاست است. وی معتقد است دستیابی هر یک از کشورهای منطقه خاورمیانه به قدرت نامتقارن آن کشور می تواند توازن قدرت در منطقه را دگرگون کند. این نویسنده همچنین به بیان دلایل نگرانی اتحادیه اروپا از هسته ای شدن ایران می پردازد که عبارتند از:

۱. شکست معاهدات جلوگیری از گسترش سلاح های اتمی ۲. عدم اعتماد به برنامه هسته ای ایران ۳. نزدیکی جغرافیایی اتحادیه اروپا با جمهوری اسلامی ایران ۴. نگرانی های زیست محیطی ۵. مسابقه تسلیحاتی ۶. نگرانی از تحریک اسرائیل توسط ایران.

اتحادیه اروپا با حل دیپلماتیک پرونده هسته ای ایران اولاً به دنبال ریشه یابی پرونده است و ثانیاً با حل مسئله هسته ای ایران از طریق گفت و گو این اتحادیه به دنبال کسب پرستیژ بین المللی در نتیجه حل یک بحران بین المللی است که بسیاری از کشورها نسبت به آن دغدغه دارند و در صورت حل این موضوع این اتحادیه در جامعه بین المللی از وجهه خوبی برخوردار خواهد شد. از آنجایی که ترکیه به دنبال پیوستن به اتحادیه اروپا می باشد، در صورت چنین اتفاقی اتحادیه اروپا با جمهوری اسلامی ایران همسایه دیوار به دیوار خواهد شد و در صورت بروز هرگونه بحرانی در مرز این اتحادیه و ایجاد ناامنی مشکلات بسیاری را برای اتحادیه اروپا ایجاد خواهد کرد. همچنین با حل دیپلماتیک بحران هسته ای ایران توسط اتحادیه اروپا، این اتحادیه می تواند از منابع غنی انرژی در ایران برای صنایع مورد نیاز خود بهره گیرد.

در وهله اول می توان گفت که تعامل سازنده با اروپا مشروط شده است با حل بحران هسته ای ایران و اروپا و این در تنگنا قرار دادن ایران در سیاست خارجی و قرار دادن یک مسئله حقوقی به عنوان موضوعی سیاسی در روند بررسی آن ایران را به دلیل تغییر موضع در برخورد با ایران با مشکل مواجه کرده است. نقش ایران در نشان دادن توانمندی خود در روند سیاسی بسیار کم رنگ بوده و از قابلیت بالایی برخوردار نبوده است.

در وهله دوم می توان گفت در صورت پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا گذشته از منفعتی که برای ایران به جهت نزدیکی و هم مرز شدن برای ایران دارد از لحاظ امنیتی ایران را با مشکل همراه خواهد کرد. در صورت بروز هرگونه مشکلی در روابط با

اعضای اتحادیه اروپا با ایران، ترکیه می تواند فضای سرزمینی خود را در اختیار اتحادیه قرار دهد و این یعنی ایجاد بحران بالقوه در نزدیکی مرز ایران با این اتحادیه.

۴. موقعیت ژئوپلیتیک ایران و تلاش های آمریکا برای تثبیت هژمونی خود در جهان (مطالعه موردی: طرح خاورمیانه بزرگ):

نویسندگان در این مقاله به نقش و جایگاه انرژی خاورمیانه و نگاه قدرت بزرگی چون ایالات متحده به آن می پردازند و معتقدند آمریکا با طرح موضوعی با عنوان «طرح خاورمیانه بزرگ» در صدد تسلط بر منابع انرژی این منطقه مهم هستند. نگاه ژئوپلیتیکی به منطقه و منابع انرژی آن و تلاش آمریکا برای هژمونی بر منطقه استراتژیک خاورمیانه از سوی دیگر بر حساسیت این منطقه می افزاید. نویسندگان در این مقاله در صدد پاسخ به سؤالات مختلفی همچنین معتقدند که تلاش ایران در تأثیرگذاری بر طرح خاورمیانه بزرگ و مخالفت یا هماهنگی با این طرح با توجه به موقعیت و جایگاه ایران، آیا این طرح با مانع از سوی ایران مواجه خواهد شد یا خیر و آیا این طرح را با چالش همراه می کند یا خیر؟ نویسندگان بر این عقیده هستند که مخالفت جمهوری اسلامی با طرح خاورمیانه بزرگ هزینه های زیادی را بر این کشور تحمیل کرده است. آنچه مشخص است این است که مخالفت جمهوری اسلامی ایران با حضور روزافزون ایالات متحده بعد از پیروزی انقلاب اسلامی همواره در حال افزایش بوده است. این حضور همواره هزینه های زیادی را بر جمهوری اسلامی تحمیل کرده است و تلاش ایران برای مقابله با حضور ایالات متحده علاوه بر ایستادگی در مقابل خواست ها و طرح های آمریکا در منطقه خاورمیانه مانع تراشی نیز در این مسیر از سوی جمهوری اسلامی صورت می گیرد و این مخالفت ها همواره قدرت های بزرگ دیگر را در مقابل جمهوری اسلامی ایران قرار می دهد. ایران به جهت اینکه به عنوان یک قدرت برتر منطقه ای و دارای موقعیت ژئوپلیتیکی است در صدد حفظ موقعیت و ارتقاء جایگاه خود در میان کشورهای منطقه است و این باعث ایجاد تضاد منافع میان ایالات متحده و ایران است. جمهوری اسلامی باید با ارائه وجهه ای میانه رو تر از دیدگاه ها و راهبردهای خود، تضاد کمتری را در روابط با کشورهای دیگر و قدرت های بزرگی چون ایالات متحده به وجود بیاورد. اصطکاک منافع همواره زمینه را برای ایجاد تنش و درگیری نظامی در صورت شدت گرفتن ایجاد می کند. جمهوری اسلامی در صورت پیروی از سیاست های تنش زدایی در روابط و همچنین تعدیل دیدگاه ها و ایدئولوژی افراط گرای خود و اتخاذ سیاست خارجی تعاملی به جای تقابلی می تواند روابط خود را حتی با قدرت بزرگی چون آمریکا بهبود بخشد.

۵. رفتارشناسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی بعد از یازده سپتامبر ۲۰۰۱:

نویسندگان این مقاله به این مطلب اشاره می کنند که بحث رفتار شناسی در سیاست خارجی، یک پایه و اساس در تحلیل و تحقیق مسائل روابط خارجی کشورها محسوب می شود. در بحث رفتار شناسی به جای آنکه تنها بر گفتار و نوشتار بازیگر تکیه شود باید بر زبان رفتاری او نیز تکیه گردد، لحن گفتار و نوشتار نیز در زمره رفتار بازیگر محسوب می شود. به این ترتیب، رفتار شناسی به مفهوم شناخت منافع بازیگران است.

پیامدهای عمیق این حوادث در داخل آمریکا و در سطح بین المللی، همه بازیگران سیاسی را به اشکال مختلف، متأثر ساخته است و همچنین مباحث گوناگونی در تمامی مراکز علمی، تحقیقاتی و سیاستگذاری دنیا در مورد ماهیت نظام بین المللی، کارکردهای سیاست خارجی و وضعیت جدید آرایش نیروها در مناطق مختلف به همراه آورده است. جمهوری اسلامی ایران به دلایل مختلف از جمله همجواری با افغانستان و عراق که کانون های بعدی عملیات گسترده نظامی آمریکا شدند، از پیامدهای حادثه ۱۱ سپتامبر اثرات مختلفی پذیرفت. اشغال این دو کشور پیامدهای سیاسی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه ای و فرامنطقه ای بر روی سیاست خارجی کشورها به ویژه ایران داشت و موجب ظهور الگوهای دیپلماسی تعامل گرایانه توأم با تعارض نسبت به تحولات محیط پیرامونی از سوی جمهوری اسلامی ایران شد.

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز ریشه در فرهنگ، تمدن، تاریخ ایران و نیز تعالیم دینی دارد و لاجرم سیاست خارجی آن نیز در هر دوره ای، از ابعاد و شاخص های متعدد تمدنی، فرهنگی، دینی و تاریخی برخوردار می باشد که ضرورتاً باید درک شوند.

نویسنده در این مقاله با تأکید بر اتخاذ سازه انگاری از سوی جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجی خود، معتقد است اصول، معناها، معیارهای دینی و اسلامی نقش مهمی در تعیین سیاست خارجی ایران ایفا می کنند. تأکید بیش از اندازه بر معیارهای دینی در این رهیافت مانع از رفتار عقلانی از سوی جمهوری اسلامی شده است. بسیاری از قضاوت ها، رفتارها، اصول هنجارها، نحوه تعامل با سازمان ها و نهادهای بین المللی و بطور کلی با جامعه بین المللی براساس ارزش های دینی صورت می گیرد و این امر محذوریت های زیادی را در سیاست خارجی بر جمهوری اسلامی تحمیل کرده و می کند. آن چیزی که می تواند محذوریت ها و محدودیت های جمهوری اسلامی را به فرصت تبدیل کند اتخاذ سیاستی عقلانی در تعامل با جامعه بین المللی است. این سیاست باید چند وجهی باشد و مبتنی بر وجوه مختلفی از رهیافت ها، انگاره ها، هنجارها، اصول و باورهای دینی و ملی و... باشد. تأکید بیش از حد جمهوری اسلامی بر جنبه دینی و هویت اسلامی همواره این کشور را در تقابل با غرب قرار داده است.

۶. نقش قدرت های بزرگ در منطقه خلیج فارس و چالش های هژمونی آمریکا:

بعد از ۱۱ سپتامبر حضور ایالات متحده در خلیج فارس افزایش چشمگیری داشته است. حضور آمریکا در منطقه خاورمیانه و کشورهای پیرامون جمهوری اسلامی ایران و تلاش این کشور برای هژمونی بر مناطق مذکور از نتایج و پیامدهای ۱۱ سپتامبر بوده است. جمهوری اسلامی از آنجایی که در زمان حاضر به عنوان متحد آمریکا محسوب نمی شود و تلاش دارد کشورهایی که مانع تأمین منافع ایالات متحده می شوند را با سیاست ها و منافع این کشور هماهنگ کند و با طرح هایی مانند طرح خاورمیانه بزرگ در صدد رسیدن به این امر می باشد. آمریکا در این راستا با چالش های فراوانی روبرو بوده است. ناکامی و چالش های آمریکا در عراق، ظهور و تقویت بازیگران دولتی و غیردولتی مخالف در برابر آن و مخالفت های افکار عمومی منطقه، از جمله چالش های سیاست هژمونی آمریکا در خلیج فارس تلقی می شود.

سیاست آمریکا در خلیج فارس در دو دهه اخیر با موفقیت ها و ناکامی هایی مواجه بوده ولی سیاست تهاجمی آمریکا در منطقه خلیج فارس نتوانسته است موجب تثبیت هژمونی این کشور شود و به ناکامی های بیشتر آمریکا از یکسو و افزایش بی ثباتی ها و ناامنی های در سطح منطقه از سوی دیگر منجر شده است. براین اساس، آمریکا با اتخاذ رویکرد جدید مبتنی بر چندجانبه گرایی و مشارکت بازیگران تأثیرگذار، ناگزیر است رویکرد سابق خود را کنار بگذارد. ظهور و تقویت سایر قدرت های بزرگ و منافع آنها در خلیج فارس و واکنش های منفی عمومی به سیطره آمریکا در سطح منطقه ای از متغیرهای اصلی در این خصوص به شمار می آیند.

سیاست هژمونی طلبی آمریکا بعد از ۱۱ سپتامبر رو به گسترش بوده است. درست است که سیاست های آمریکا در منطقه خلیج فارس و خاورمیانه منجر به بی ثباتی شده است و ایالات متحده نتوانسته هژمونی کاملی در این مناطق برقرار کند، اما در دیدگاه خرد نگر تلاش آمریکا بی ثمر نیز نبوده است. رژیم های فرمان برداری چون عربستان سعودی و برخی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، که در بسیاری از سیاست های جهانی از ایالات متحده پیروی می کنند، حکایت از این امر دارد که هژمونی آمریکا در منطقه هر چند به صورت ناقص شکل گرفته است. مورد دیگری که باید به آن اشاره کرد، تغییر رژیم و یا حتی ایجاد ناآرامی در برخی کشورها می باشد که آمریکا در منطقه در این کشورها پیاده می کند. این کشورها به جهت اینکه با جمهوری اسلامی به لحاظ اعتقادی و سمت و سوی مذهبی و نوع نگرش به اسلام اختلاف اساسی دارند همواره سعی در تضعیف و همسو شدن با سیاست های آمریکا برای تأثیرگذاری بر قدرت منطقه ای ایران داشته و دارند.

۷. روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از یازده سپتامبر ۲۰۰۱ :

در این مقاله نویسنده به این موضوع می پردازد که روابط ایران و اتحادیه اروپا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر دستخوش تحولی بی سابقه شده است. اتحادیه اروپا از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تا ۱۱ سپتامبر از سیاست های آمریکا پیروی نمی کرد. در حالی که آمریکا درصدد وضع تحریم های روز افزون و تحت فشار قرار دادن جمهوری اسلامی بر می آمد، اتحادیه اروپا تلاش می کرد از نفوذ آمریکا در ایران جلوگیری کند و جای پای خود را مستحکم تر کند. اما بعد از ۱۱ سپتامبر چرخش ۱۸۰ درجه ای در روابط اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی پدید آمده است. و در مواردی حتی مواضع و سیاستهای تندتر از آمریکا اتخاذ کرده است.

بعد از یازده سپتامبر مواضع اتحادیه اروپا نسبت به جمهوری اسلامی تغییر چشمگیری داشته است، اما نباید گفت که پیرو محض سیاست های آمریکا بوده است چرا که اتحادیه اروپا به دنبال تأمین منافع کشورهای عضو خود می باشد و هرگونه نا امنی از سوی کشورهای دیگر برای کشورهای عضو موجب واکنش اعضای این اتحادیه نسبت به آن کشور می شود. این واکنش می تواند به صورت های مختلف انجام شود. حتی در زمانی که اتحادیه اروپا با سیاست های آمریکا سمت و سوی مشترکی اتخاذ کردند، یکی از دلایل اصلی این امر تأمین منافع کشورهای عضو خود می باشد. سیاست های اتحادیه اروپا بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر می تواند به دلیل این امر نیز باشد که توانمندی خود را به عنوان یک سازمان بین المللی در جهت ایفای یک نقش مؤثر در یک حائۀ تأثیر گذار بین المللی ایفای نقش کند و لذا در نسبت دادن این امر که این اتحادیه پیرو محض آمریکا بوده است باید قدری احتیاط کرد.

۸. آیا ابهام در در روابط ایران و آمریکا پایان می یابد؟:

نویسنده در این مقاله به همکاری و مشارکت ایران در افغانستان بعد از طالبان می پردازد و شرکت ایران در ائتلاف ضد طالبان با آمریکا در یک مسیر می باشد. دیدگاه مشترک ایران و آمریکا در برخی مسائل مربوط به نابودی طالبان و مشارکت در بازسازی افغانستان وجود دارد. تحول در روابط آمریکا و ایران از زمان سید محمد خاتمی رئیس جمهور وقت ایران صورت گرفت و حتی برخی تحریم ها که علیه ایران وضع شده بود از سوی آمریکا در دوره بیل کلینتون لغو گردید. البته این امر در دوره محافظه کاران تا حد زیادی کم رنگ گردید و ایران جزو محور شرارت محسوب گردید. در این دوره محافظه کاران بحث پرونده هسته ای ایران و نگرانی از هسته ای شدن ایران و کاربرد موشک های دوربرد برای تهدید اسرائیل را به صورت خیلی جدی دنبال نمودند و عنوان کردند که از نگرانی های اصلی آنها می باشد. در کل آنچه که در این مقاله به آن پرداخته می شود هم در بحث هسته ای ایران است و هم اینکه دو دولت بوش و کلینتون چه رویکردی نسبت به ایران داشته اند و همچنین